

УДК 343.146

С. О. Ковальчук
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора
Прикарпатського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ Й ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ КРАЇН КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ (РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ) ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Одним із фундаментальних понять доказового права й теорії кримінального процесуального доказування¹ є поняття речових доказів, яке, незважаючи на значну кількість наукових публікацій, сьогодні залишається дискусійним. Здійснюючи визначення поняття речових доказів, потрібно не лише враховувати нормативний підхід вітчизняного законодавця та сформовані на його основі доктринальні підходи, а й дослідити досвід зарубіжних країн. Вивчення останнього дасть змогу охарактеризувати підходи законодавця зарубіжних країн до закріплення поняття речових доказів і стан його наукової розробки в доктрині кримінального процесу, на підставі чого більш повно підійти до визначення поняття речових доказів, що, у свою чергу, сприятиме розвитку вітчизняної теорії кримінального процесуального доказування².

Порівняльні дослідження у сфері доказового права доцільно проводити з урахуванням типів правових систем, до основних із яких у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції прийнято зараховувати континентальну (романо-германську), англосаксонську та релігійно-звичаєву (традиційну). З урахуванням специфіки кримінального процесуального законодавства держав, які входять до кожної з наведених правових систем, і сформованої на його основі доктрини кримінального процесу доцільно визначити й фундаментальні поняття доказового права та теорії кримінального процесуального доказування, у тому числі й поняття речових доказів.

У доктрині кримінального процесу порівняльні дослідження проводилися В.Д. Басаєм, К.Ф. Гуценком, Л.В. Головком, І.О. Крицькою, А.В. Молдованом, І.В. Решетніковою, В.А. Савченком,

Т.В. Садовою, Б.А. Філімоновим та іншими вітчизняними й зарубіжними вченими. Водночас поняттю речових доказів у кримінальному процесуальному законодавстві та доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи в працях указаних та інших учених присвячено недостатню увагу, за винятком статті І.О. Крицької, де розкриваються особливості законодавчого закріплення інституту речових доказів у законодавстві окремих зарубіжних країн, у тому числі й країн зазначеної правової системи [10]. Проте й у цій праці не розкриваються теоретичні підходи зарубіжних учених до визначення поняття речових доказів.

Викладене зумовлює визначення як мети статті дослідження поняття речових доказів у кримінальному процесуальному законодавстві та доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи.

Кримінальне процесуальне законодавство більшості країн указаної правової системи передбачає використання в доказуванні речових доказів як самостійного виду доказів, але по-різному підходить як до їх термінологічного позначення, так і до визначення кола об'єктів, які належать до них.

Ст. 109 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) Республіки Болгарія 2005 року визначає речові докази як предмети, що призначені або використані для вчинення злочину, містять сліди злочину або були предметом злочину, а також усі інші предмети, які можуть слугувати для з'ясування обставин справи [45]. Поряд із терміном «речові докази» кримінальний процесуальний закон Республіки Болгарія оперує терміном «речові доказові засоби». Зокрема, ч. 1 ст. 125

¹ У доктрині кримінального процесу вказана теорія визначається як теорія доказів [7, с. 7–8; 13, с. 5; 18, с. 9–10; 26, с. 15], теорія доказування [3, с. 10] або теорія доказів і доказування [30, с. 16]. Аналізуючи підходи вчених до визначення назви вказаної теорії, М.А. Погорецький обґрунтовано відзначає, що зміст теорії доказів, яким є доказування, є ширшим за її назву, і, керуючись законами філософії щодо співвідношення частини й цілого, наголошує, що існують усі підстави говорити як про теорію доказування, так і про теорію доказів, що є окремим розділом теорії доказування, кожна з яких має власний предмет [20, с. 14–15]. Схожу позицію висловлює й А.Р. Белкін, який визначає теорію доказів як концепцію та розглядає її як один із елементів теорії доказування [3, с. 5]. Оскільки предмет теорії доказів охоплюється предметом теорії кримінального процесуального доказування, її доцільно розглядати як складову останньої.

² Повертаючись до цитованої вище праці, потрібно відзначити, що М.А. Погорецький, визначаючи предмет теорії кримінального процесуального доказування, як самостійний його елемент обґрунтовано виділяє теорію, правове регулювання і практику доказування в зарубіжних країнах [20, с. 15].

КПК Республіки Болгарія 2005 року до них зараховує фотознімки, слайди, кінозаписи, відеозаписи, звукозаписи, записи на носії комп'ютерних даних, плани, схеми, зліпки й відбитки, виготовлення та приєднання яких до справи відбувається у випадках, коли речові докази не можуть бути відділені від місця, де вони були виявлені, та в інших випадках, передбачених КПК Республіки Болгарії 2005 року [45]. Болгарські вчені-процесуалісти відзначають важливість розмежування доказів і доказових засобів для теорії доказового права й практики кримінального процесуального доказування. Так, С.А. Павлов указує, що їх розмежування дає змогу, по-перше, з'ясувати природу непрямих доказів, по-друге, правильно вирішити питання про допустимість доказів і доказових засобів, по-третє, правильно здійснити їх оцінку [19, с.107].

Частина 1 ст. 197 КПК Румунії 2010 року визначає речові докази як предмети, що містять або несуть сліди вчиненого злочину, а також будь-які інші предмети, які можуть слугувати для встановлення істини [46]. При цьому ч. 2 ст. 197 КПК Румунії 2010 року уточнює, що речові докази, використані або призначені слугувати для вчинення злочину, а також предмети, що є доходами від злочину, становлять тіло злочину [46]. У доктрині румунського кримінального процесу термін «тіло злочину» використовується для позначення окремих видів речових доказів – знарядь учинення злочину та доходів від злочину. Зокрема, румунські вчені розглядають тіла злочину як асимільовані речові докази й відзначають, що ці предмети не є доказами вчинення злочину, але вони пов'язані з ним або подією, що передувала злочину чи настала після нього (наприклад, акт підготовки до злочину), або з різними обставинами, які можуть призвести до встановлення винуватості або невинуватості особи [50].

Глава 25 КПК Республіки Польща 1997 року «Затримання речі. Обшук», розміщена в розділі V «Докази», не містить поняття речових доказів [48], хоча в ній згадується про «речі, призначені слугувати доказом у справі», та «об'єкти, видані або знайдені під час обшуку» [47]. У доктрині кримінального процесу Республіки Польща вчені по-різному визначають поняття речових доказів, звертаючи увагу на їх предметність і зв'язок з обставинами, що підлягають доказуванню, або на ознаки речових доказів і можливість їх чуттєвого пізнання. Зокрема, А. Вольська вказує на доцільність розгляду цього поняття в широкому семантичному діапазоні та визначає речові докази як «лише такі предмети, які мають процесуальне значення для визначення характеру й обставин злочину та виявлення злочинця» [51, с. 95–96]. М. Жак розглядає речові докази як джерела доказів, які надають доказові засоби у вигляді своїх

ознак або їх конфігурації, що пізнаються за допомогою органів чуття [52]. При цьому до речових доказів польські вчені зараховують не лише матеріальні об'єкти (речі), а й тіло людини й місця формування вилучених фрагментів простору [52].

КПК Федеративної Республіки Німеччина 1987 року також не визначає поняття «речові докази», але в розділі VII «Експерти й огляд» закріплює правила огляду [49]. Оскільки речові докази, як правило, вводяться в процес у формі показань свідків в експертів [5, с. 122], огляд є процесом безпосереднього сприйняття відповідних об'єктів, визначених нормами розділу VII КПК Федеративної Республіки Німеччина. Аналізуючи норми розділу VII КПК Федеративної Республіки Німеччина 1987 року, вітчизняні вчені відзначають, що під речовими доказами в німецькому кримінальному процесі розуміють об'єкти огляду й документи [1, с. 340; 15, с. 33; 16, с. 152; 17, с. 104]. Об'єктами огляду можуть бути «будь-які докази, окрім показань свідків, показань і висновків експертів і документів, наприклад, фотографії, аудіо- та відеозаписи, зображення і креслення, документи, якщо мова йде не про їх зміст, а про зовнішні ознаки, експерименти й огляди, люди і трупи як об'єкти сприйняття» [5, с. 121]. Тобто речовими доказами є будь-які об'єкти огляду: матеріальні об'єкти, живі особи, трупи, тварини, а також процеси, що піддаються огляду. Обґрунтованість законодавчого зарахування до речових доказів інших, окрім матеріальних, об'єктів огляду вченими пояснюється тим, що живі особи і трупи можуть впливати на суддівське переконання своїм існуванням, станом або якістю [6, с. 430; 27, с. 41]. Процеси, які можуть бути оглянуті, дають змогу встановити закономірність і послідовність зміни об'єктів та їх станів, визначити сукупність дій, необхідних для досягнення того або іншого результату, і їх послідовність. З огляду на наведений у § 249 КПК Федеративної Республіки Німеччина 1987 року перелік документів, які підлягають оголошенню під час основних слухань (попередні судові рішення в кримінальних справах, списки судимостей і виписки із церковних реєстрів і реєстрів цивільного стану, письмові звіти судової інспекції) [49], обґрунтованою є позиція вчених, які відзначають, що «для поняття документа, навпаки, характерним є його вузьке тлумачення лише як письмового документа» [6, с. 430; 27, с. 41]. Отже, німецький законодавець зараховує документи до речових доказів за наявності їх зв'язку з подією злочину, розглядаючи їх як один із об'єктів огляду.

Французький законодавець також не визначає поняття речових доказів, хоча в ст. ст. 20, 53, 54, 55-1, 60, 144, 706-91 та інших КПК Франції 1958 року він оперує поняттями «докази» (*preuves*, *indices*) і «речові докази» (*indices matériels*) [44],

які ним чітко не розмежовуються. Аналізуючи доктринальні погляди, сформовані у французькій доктрині кримінального процесу, Л.В. Головка, К.Ф. Гуценко та Б.А. Філімонов указують, що всі французькі вчені-процесуалісти як вид доказів виділяють докази й матеріальні констатації³, поняття яких «є, по суті, збірним поняттям, причому межа між доказами і матеріальними констатаціями є дуже розпливчастою. До них належать результати огляду місця події та огляду різних учасників кримінального процесу, вилучені в ході обшуку та виймки предмети, зразки для порівняльного дослідження, речові докази, сліди злочину, скажімо, відбитки пальців тощо» [6, с. 323].

Для кримінального процесуального законодавства більшості країн пострадянського простору⁴ характерним є визначення поняття речових доказів шляхом указівки на предметність як їх ознаку та наведення відкритого переліку речових доказів (ст. 96 КПК Республіки Білорусь [36], ч. 1 ст. 115 КПК Республіки Вірменія [35], ч. 1 ст. 124 Естонської Республіки [41], ч. 1 ст. 118 КПК Республіки Казахстан [37], ст. 85 КПК Киргизької Республіки [33], ч. 1 ст. 134 Кримінально-процесуального закону Латвійської Республіки [34], ч. 1 ст. 158 КПК Республіки Молдова [38], ч. 1 ст. 81 КПК Російської Федерації [42], ч. 1 ст. 78 КПК Республіки Таджикистан [39], ч. 1 ст. 130 КПК Туркменістану [43]). Аналогічне визначення наводиться в ст. 91 КПК Литовської Республіки, що оперує терміном «предмети, які мають значення для розгляду та розслідування справи зі злочину» [8].

У кримінальному процесуальному законодавстві інших пострадянських країн законодавець відмовляється від наведення казуїстичного переліку речових доказів і визначає їх поняття шляхом указівки на предметність речових доказів і їх властивості, якості, стани тощо, які мають значення для встановлення обставин і фактів, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження (ч. 128-1 ст. 128 КПК Азербайджанської Республіки [31], п. 25 ч. 3 КПК Грузії [32], ст. 203 КПК Республіки Узбекистан [40]), що повною мірою відповідає визначенню речових дока-

зів, наведеному в ч. 1 ст. 150 Модельного КПК для держав-учасниць СНД, прийнятому Постановою Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД (м. Санкт-Петербург, 17.02.1996) [14].

У доктрині кримінального процесу пострадянських країн також не сформовано однозначного підходу до визначення поняття речових доказів. Зокрема, одна група вчених наводить визначення поняття речових доказів, закріплене нормами кримінального процесуального закону [2, с. 134]. Друга група вчених істотно звужує поняття речових доказів, розглядаючи їх як матеріальні сліди (наслідки) злочину [13, с. 118] або вказуючи на предметність речових доказів і вимоги щодо їх процесуальної форми [29, с. 8] і залишаючи поза увагою їх зв'язок із подією кримінального правопорушення та значення для встановлення обставин і фактів, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження. Третя група вчених указує на предметність речових доказів і їх зв'язок із обставинами, що входять у предмет доказування [22, с. 1456–1457; 23, с. 236]. Четверта група вчених, констатує предметність речових доказів і їх зв'язок із обставинами й фактами, що підлягають доказуванню, акцентує увагу на їх властивості [24, с. 180; 25, с. 201], якості, стани та ознаки [4, с. 123], утворення поза межами кримінального провадження [21, с. 15] або вимоги щодо процесуальної форми [12, с. 43].

Отже, у більшості праць учених країн пострадянського простору поняття речових доказів визначається з урахуванням сформованих радянськими вченими традиційних підходів. Водночас протягом останніх років окремі вчені відходять від традиційного розуміння речових доказів як матеріальних об'єктів і пропонують включити до них об'єкти нематеріального світу. Так, досліджуючи нові види документів і речових доказів, які використовуються в провадженні в справах про адміністративні правопорушення в Російській Федерації, Т.М. Куценко визначає речові докази «як безпосередньо об'єкти матеріального й нематеріального світу, що виступають як знаряддя чи предмет адміністративного правопорушення, збе-

³ У праці вказаних учених, опублікованій російською мовою, для позначення цього виду доказів використовується термін «улики и материальные констатации» [6, с. 323]. Вітчизняні вчені з посиланням на наведену працю здійснюють дослівний переклад цього терміна, визначаючи його як «улики та матеріальні констатації» [10, с. 171; 17, с. 112]. Водночас як у сучасній українській мові, так і у вітчизняній теорії доказів термін «уліка» не використовується, у зв'язку з чим для позначення цього виду доказів за французьким кримінальним процесуальним законодавством доцільно використовувати термін «докази та матеріальні констатації».

⁴ Питання щодо визначення місця правових систем пострадянських країн серед правових систем світу в загальнотеоретичній юриспруденції не знайшло однозначного вирішення. Не вдаючись до поглибленого дослідження цього питання, потрібно погодитися з М.Г. Хаустовою, на думку якої, «правові системи більшості країн пострадянського простору вже відповідають 2-м із 4-х основних вимог, що висуваються до правових систем сім'ї романо-германського права, а саме методологічній та інфраструктурній вимогам. За цими критеріями сучасні правові системи держав пострадянського простору відрізняються від сім'ї романо-германського права лише деякими особливостями» [28, с. 23–24]. У зв'язку з цим поняття речових доказів у кримінальному процесуальному законодавстві пострадянських країн підлягає розгляду в контексті аналізу законодавства континентальної (романо-германської) правової системи з урахуванням особливостей його нормативного закріплення в національному законодавстві окремих країн.

регли на собі його сліди, так і процесуально зняту й відповідним чином оформлену доказову інформацію про ці об'єкти, що має значення для провадження у справі» [11, с. 147–148].

Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що кримінальне процесуальне законодавство більшості країн континентальної (романо-германської) правової системи прямо визначає речові докази як самостійний вид доказів і закріплює визначення їх поняття шляхом указівки на предметність як ознаку речових доказів і наведення відкритого їх переліку (Республіка Білорусь, Республіка Болгарія, Республіка Вірменія, Естонська Республіка, Республіка Казахстан, Киргизька Республіка, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Молдова, Російська Федерація, Румунія, Республіка Таджикистан, Туркменістан) або шляхом указівки на предметність речових доказів і їх властивості, якості, стани тощо, які мають значення для встановлення обставин і фактів, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження (Азербайджанська Республіка, Грузія, Республіка Узбекистан). Кримінальне процесуальне законодавство окремих країн континентальної (романо-германської) правової системи не містить поняття речових доказів, хоча й передбачає використання в кримінальному процесуальному доказуванні речей, призначених слугувати доказом у справі, та об'єктів, виданих або знайдених під час обшуку (Республіка Польща), об'єктів огляду (Федеративна Республіка Німеччина), доказів і речових доказів, які чітко не розмежовуються (Французька Республіка). Позитивним є досвід болгарського законодавця, який поряд із терміном «речові докази» оперує терміном «речові доказові засоби», використання якого в кримінальному процесуальному законодавстві дає можливість чітко визначити процесуальний статус матеріалів додатків до протоколів процесуальних дій і носіїв інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії, що, відповідно до ч. 2 ст. 99 КПК України, належать до документів [9].

У доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи, у тому числі й країн, законодавство яких не оперує терміном «речові докази», наводиться визначення поняття й установлюється коло речових доказів. При цьому, як і в кримінальному процесуальному законодавстві, у доктрині кримінального процесу країн указаної правової системи не сформовано однозначного підходу ні до визначення поняття речових доказів, ні до окреслення кола об'єктів, які належать до них. Зокрема, до речових доказів прийнято зараховувати не лише речі як матеріальні об'єкти, а й тіло людини та місце

події (доктрина кримінального процесу Республіки Польща), живих осіб, трупів, тварин і процеси, що піддаються огляду (доктрина кримінального процесу Федеративної Республіки Німеччина), результати огляду місця події та учасників кримінального процесу (доктрина кримінального процесу Французької Республіки). Така різноманітність підходів до окреслення кола об'єктів, які належать до речових доказів, унеможливило формулювання однозначного визначення їх поняття в доктрині кримінального процесу більшості країн континентальної (романо-германської) правової системи.

Література

1. Басай В.Д. Кримінальний процес України, Республіки Польщі та ФРН: порівняльний аналіз : [навчальний посібник] / В.Д. Басай, В.А. Савченко, Т.В. Садова. – К. : Алерта, 2015. – 480 с.
2. Безлепкин Б.Т. Уголовный процесс России : [учебное пособие] / Б.Т. Безлепкин. – М. : ТК Велби, Проспект, 2004. – 480 с.
3. Белкин А.Р. Теория доказывания в уголовном судопроизводстве / А.Р. Белкин. – М. : Норма, 2007. – 528 с.
4. Вандышев В.В. Уголовный процесс. Общая и Особенная части : [учебник для юридических вузов и факультетов] / В.В. Вандышев. – М. : Юридическая фирма «Контракт», «Волтерс Клувер», 2010. – 720 с.
5. Головненков П. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO): Научно-практический комментарий и перевод текста закона / П. Головненков, Н. Спица ; со вступительной статьёй профессора Уве Хельманна «Введение в уголовно-процессуальное право ФРГ». – Потсдам : Potsdam University Press, 2012. – 404 с.
6. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов. – 2-е изд., доп. и испр. – М. : Зерцало-М, 2002. – 517 с.
7. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : [підручник] / Є.Г. Коваленко. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.
8. Кримінально-процесуальний кодекс Литовської Республіки, ухвалений Законом «Про ухвалення, затвердження та набуття чинності Кримінально-процесуального кодексу Литовської Республіки» від 14.03.2002 р. № IX-785 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.pravo.org.ua/files/_\(2\).pdf](http://www.pravo.org.ua/files/_(2).pdf).
9. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
10. Крицька І.О. Інститут речових доказів за кримінальним процесуальним законодавством України та деяких зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз / І.О. Крицька // Право і суспільство. – 2015. – № 5. – Ч. 3. – С. 169–174.
11. Куценко Т.М. Новые виды документов и вещественных доказательств в производстве по делам об административных правонарушениях: проблемы теории и правового регулирования в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14 / Т.М. Куценко. – Воронеж, 2016. – 244 с.
12. Лопаткин Д.А. Вещественные доказательства (процессуальные и криминалистические аспекты) :

дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Д.А. Лопаткин. – Краснодар, 2003. – 193 с.

13. Миренский Б. Проблемы теории доказательств в уголовном процессе : [учебник] / Б. Миренский, А. Асамутдинов, Д. Камалходжаев. – Ташкент : Академия МВД Республики Узбекистан, 2003. – 140 с.

14. Модельный УПК для государств-участников СНГ, принятый Постановлением Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ (Санкт-Петербург, 17.02.1996) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.icrc.org/rus/assets/files/other/ipa.pdf>.

15. Молдован А.В. Докази у кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччини / А.В. Молдован // Адвокат. – 2009. – № 3 (102). – С. 30–33.

16. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, США : [навчальний посібник] / А.В. Молдован, В.А. Савченко, Т.В. Садова. – К. : Алерта, 2014. – 333 с.

17. Молдован А.В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, Франція, Англія, США : [навчальний посібник] / А.В. Молдован. – 2-ге вид. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

18. Орлов Ю.К. Основы теории доказательств в уголовном процессе / Ю.К. Орлов. – М. : Юрист, 2009. – 175 с.

19. Павлов С. Актуальные вопросы доказывания в уголовном процессе Народной Республики Болгария / С. Павлов // Советское государство и право. – 1964. – № 10. – С. 101–110.

20. Погорельский М. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання / М. Погорельский // Право України. – 2014. – № 10. – С. 12–25.

21. Попова Н.А. Вещественные доказательства: Собираение, представление и использование их в доказывании : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Н.А. Попова. – Саратов, 2007. – 25 с.

22. Россинский С.Б. Вопросы соотношения результатов невербальных следственных и судебных действий с вещественными доказательствами / С.Б. Россинский // Актуальные проблемы российского права. – 2013. – № 11 (36). – С. 1454–1460.

23. Россинский С.Б. Уголовный процесс : [учебник] / С.Б. Россинский. – М. : Эксмо, 2009. – 735 с.

24. Смирнов А.В. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Туркменистана. Подстатейный / А.В. Смирнов, К.Б. Калиновский ; под общ. ред. А.В. Смирнова. – Ашхабат, 2011. – 656 с.

25. Смирнов А.В. Уголовный процесс : [учебник] / А.В. Смирнов, К.Б. Калиновский ; под общ. ред. А.В. Смирнова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Кнорус, 2008. – 704 с.

26. Теория доказательств в советском уголовном процессе / [Р.С. Белкин, А.И. Винберг, В.Я. Дорохов, Л.М. Карнеева и др.] ; ред. кол.: Н.В. Жогин (отв. ред.) и др. – 2-е изд., исправ. и доп. – М. : Юридическая литература, 1973. – 736 с.

27. Филимонов Б.А. Основы уголовного процесса Германии / Б.А. Филимонов. – М. : Издательство МГУ, 1994. – 104 с.

28. Хаустова М.Г. Правова система України серед правових систем сучасності / М.Г. Хаустова // Проблеми законності. – 2013. – Вип. 123. – С. 23–33.

29. Худякова Ю.В. Вещественные доказательства в уголовном процессе : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Ю.В. Худякова. – Челябинск, 2006. – 234 с.

30. Щербаков С.В. Теория доказательств и доказывания: содержание и проблемы : [монография] / С.В. Щербаков. – М. – Архангельск : Юпитер, 2007. – 264 с.

31. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики, утвержденный Законом Азер-

байджанской Республики от 14.07.2000 № 907-ІІ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.unodc.org/tldb/pdf/Azerbaijan_Code_of_Criminal_Procedure_in_Russian_Full_text.pdf.

32. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 09.10.2009 № 1772-Іс [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/-09_10_2009.pdf.

33. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 30.06.1999 № 62 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=329919

34. Уголовно-процессуальный закон Латвийской Республики : Закон, принятый Сеймом 21.04.2005 и обнародованный Президентом государства 11.05.2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.pravo.lv/likumi/29_upz.html

35. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения, принятый 01.07.1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1450&lang=rus#14>.

36. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь, принятый Палатой представителей 24.06.1999 и одобренный Советом Республики 30.06.1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pravo.by/world_of_law/text.asp?RN=hk9900295.

37. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 04.07.2014 № 231-V [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575852.

38. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова от 14.03.2003 № 122-XV [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=326970&lang=2>.

39. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан от 03.12.2009 № 564 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.geneva-academy.ch/RULAC/pdf_state/Criminal-Procedure-Code-TJ.pdf.

40. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Узбекистан, утвержденный Законом Республики Узбекистан от 22.09.1994 № 2013-ХІІ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.lex.uz/pages/GetAct.aspx?lact_id=111463.

41. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Эстония, принятый 12.02.2003 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ%20КОДЕКС_01.05.2015.pdf.

42. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_170139/.

43. Уголовно-процессуальный кодекс Туркменистана от 18.04.2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.turkmenbusiness.org/node/124>.

44. Code of Criminal Procedure of the French Republic 1958 [Electronic resource]. – Regime of access : <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1674/file/848f4569851e2ea7eabfb2ffcd70.htm/preview>.

45. Criminal Procedure Code of the Republic of Bulgaria 2005 [Electronic resource]. – Regime of access : http://www.vks.bg/english/vksen_p04_03.htm.

46. Criminal Procedure Code of Romania: Law of 1 July 2010 № 135 [Electronic resource]. – Regime of access : http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/Romania_CPC_am2014_EN.pdf.

47. Góra J. Postępowanie w dowodami rzeczowymi w toku postępowania przygotowawczego i po jego zakończeniu. Aspekty praktyczne / J. Góra [Elektronowy zasób]. – Reżim

dostępu : <http://www.technikkryminalistyki.vihost.pl/strona/dowody.doc>.

48. Kodeks postępowania karnego: Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. [Elektronowy zasób]. – Reżim dostępu : isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19970890555&type=3.

49. The German Code of Criminal Procedure from 7 April 1987 [Electronic resource]. – Regime of access : http://www.unodc.org/res/cld/document/deu/1987/the_german_code_of_criminal_procedure_html/German_Criminal_Procedure_Code_1987_Full_text.pdf.

50. Popa Nelu Doriel. The Connection and Delimitation Between the Material Object of the Crime and Some Criminal Trial Law Notions / Nelu Doriel Popa [Electronic resource]. – Regime of access : http://www.upm.ro/facultati_departamente/ea/RePEc/curentul_juridic/rcj08/recjurid081_210F.pdf.

51. Wolska A. Zagadnienia proceduralne związane z podjęciem decyzji procesowych w przedmiocie dowodów rzeczowych / A. Wolska // Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury. – 2014. – Zeszyt 4 (15). – P. 94–104.

52. Żak M. Prawne zagadnienia dowodów / M. Żak [Elektronowy zasób]. – Reżim dostępu : <http://www.law.uj.edu.pl/kpk/strona/prawne-zagadnienia-dowodow-materialy/>.

Анотація

Ковальчук С. О. Поняття речових доказів у кримінальному процесуальному законодавстві та доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню поняття речових доказів у кримінальному процесуальному законодавстві та доктрині кримінального процесу країн континентальної (романо-германської) правової системи. Аналізуються підходи законодавця окремих країн континентальної (романо-германської) правової системи до визначення поняття речових доказів у кримінальному провадженні. Досліджується специфіка визначення їх поняття в доктрині кримінального процесу цих держав.

Ключові слова: речові докази, континентальна (романо-германська) правова система, кримінальне процесуальне законодавство, доктрина кримінального процесу.

Аннотация

Ковальчук С. А. Понятие вещественных доказательств в уголовном процессуальном законодательстве и доктрине уголовного процесса стран континентальной (романо-германской) правовой системы. – Статья.

Статья посвящена исследованию понятия вещественных доказательств в уголовном процессуальном законодательстве и доктрине уголовного процесса стран континентальной (романо-германской) правовой системы. Анализируются подходы законодателя отдельных стран континентальной (романо-германской) правовой системы к определению понятия вещественных доказательств в уголовном производстве. Исследуется специфика определения их понятия в доктрине уголовного процесса данных государств.

Ключевые слова: вещественные доказательства, континентальная (романо-германская) правовая система, уголовное процессуальное законодательство, доктрина уголовного процесса.

Summary

Kovalchuk S. O. The concept of material evidences in criminal procedural legislation and the criminal proceedings doctrine of continental (roman-germanic) legal system country's. – Article.

The article is dedicated to the research of the concept of material evidences in criminal procedural legislation and the criminal proceedings doctrine of continental (roman-germanic) legal system country's. The approaches of individual countries legislator of continental (roman-germanic) legal system to the definition of the concept of material evidences in criminal procedure analyzes. The specific of definition of their concept in the criminal proceedings doctrine of this countries determines.

Key words: material evidences, continental (roman-germanic) legal system, criminal procedural legislation, criminal proceedings doctrine.